

Šiame numery:

„Homo sovieticus“

Pietų Amerikoje pasidairius.

Enciklopediją reikia skirti nuo „Who's Who“.

Žalioji lianų liepsna — Povilo Gaučio brazilų naujosios poezijos antologija.

Ronald de Carvalho „Brazilija“.

Adomo Galdiko paroda New Yorke.

„Kražiai“ — istorija, skerdynės, gimnazija.

Nauji leidiniai.

Kertinė Parasė

„Homo sovieticus“

Kartais sakoma, kad Sovietų Sąjungoje yra išaugusi nauja žmonių rūšis — arba „homo sovieticus“. Komunistai nesikrato tokio pavadinimo, nes jie laikosi Darvino evoliucijos teorijos, pagal kurią nuolat vyksta natūralinė selekcija arba atranka. Aukštesnioji gyvenimo būdas, papročiai ir aplinka ilgai pakeičia rūšį, tobulėjančią, paveldėjančią atrankos būdą tai, kas buvo ankstesnės rūšys. Tai įvyko ir Sovietų Sąjungoje, kur labai žymus antropologinis reiškinys, kaip tam tikroje aplinkoje įvykęs selekcinis procesas. Evoliucijoje paprastai menkesnės rūšys dingsta, žūva. Tai įvyko nusikratius kapitalistais ir buržuais. Išaugo nauja žmonių rasė — komunistai, tačiau toji rasė, turi turėti savo aplinkumą, ir todėl ji prigijo tik Sovietų Sąjungoje. Naujoji rasė, kadangi reikalinga savosios aplinkos, kitur neprigyja, o vystosi tik ten, kur toji aplinka jai yra palanki — tik komunistiniuose kraštuose.

Neseniai knygų lentynose pasirodė nauja Aleksandro Zinovjevo knyga, kaip tik pavadinta *Homo sovieticus*. Tačiau jos autorius nesutinka, kad „homo sovieticus“ yra tik Sovietų Sąjungoje. Jo išvedžiojimu, tasai naujas tipas susiformavo ar formuojasi ir kitur, ypač — sumaterialėjusiame Vakarų pasaulyje.

Knyga parašyta pirmuoju asmeniu, dienoraščio forma. Pagrindinis pasakojimo asmuo yra tarybinis disidentas, tarnaujantis KGB. Jis ne tiek tarnauja KGB, kiek stebi, galvoja, palygina. Iš tikro jis nėra apsimetęs disidentas, bet tiesiog KGB šnipas ir, kaip toks, galėjo palikti Sovietų Sąjungą. Pamokytas „sovietinio inspiratoriaus“ apie begėdiškas ideologines paslaptis ir neįtikimus savo misijos uždavinius, jis, nors širdyje ir pasijaukdamas iš „inspiratoriaus“ planų, vis tik jaučia būtinumą, kad sovietai užvaldytų visą pasaulį. O priežastį yra daug. Pirmiausia tasai „homo sovieticus“ yra sugadintos civilizacijos produktas, „ideologinė būtybė“, naujųjų laikų viršžmogis, labai skirtingas nuo kitų žmonių, kietas ir Nietzschės tipo išdidulis. Šis viršžmogis yra lankstus, gali keisti savo tapatybę, ir tai yra jo jėga. Toji jėga išieina iš ideologijos, kuri sudaro sąlygas gyventi. Jo gyvenimas yra prisitaikymas, susijungimas su kitais panašiais, visiškai įsiliejimas į kolektyvą. Priklausyti kolektyvui reikia būti visa kuo ir priešingu visam kam. Pripratęs

keisti trūkumus ir skurdą, jis giria valdžią, kuri sudarė sąlygas bėgti ir skurdi, o jei kartais dėl to protestuoja, tai dar su tam tikrais apskaičiavimais. Būdamas iš esmės garbingas žmogus, jis, jei pasitaiko proga, neabejoja daryti bloga. Jis ieško kitų pasitikėjimo, ir jei sužino ką nors priešingo valdžiai, pasiskubina pranešti, kam reikia. Jam net nereikia kitų apgaudinėti, nes jo „nuoširdumas“ yra daugiariopas: sugeba nuginkluoti priešininką savąja „tiesa“. Pagal tradicinę moralę, „homo sovieticus“ yra nemoralus. Jis veikia pagal nustatytą taisyklę ir jungia mases į tampa ir nenugalimą „socialinio kūno bendruomenę“.

Bet svarbiausia štai kas: prieš šį kosminį reiškinį Vakarai neturi ko pastatyti. Tie patys disidentai, kuriuos knygos autorius seka ir gerai pažįsta, sako, kad jie yra nekalti, nelogiški, besiginčijantys tarp savęs. Pripratę prie kieto ir aštrios kolektyvizmo, Vakaruose jaučiasi našliais. Jie yra nusivylę Vakarais. Galėjimas nesunkiai pragyventi, begalės visokių prabangos dalykų, kokių niekad savo gyvenime nebuvo matę, nesuteikia jų gyvenimui prasmės. O gyvenimas atrodo, kad turi tik vieną prasmę: turėti ko daugiau patogumų, turto, sotumo, malonumo Vakarų subliuškina, žudo. Vakarai nepažįsta aukos, jie yra bailūs ir nepajėgūs. Taip garšina ma laisvę yra tik netvarka, laikinumas ar netikėti sukrėtimai. Gatvėse pilna demonstrantų — „taikos mylėtojų“, ekologų, teroristų, homoseksualistų, feministų. Bet jie tuojau išsisklaido, ir viskas lieka po senovei. Tokia laisvė yra suardymas ir išsklaidymas jėgų.

Knygos autorius sarkastiškai svarsto tokį atvejį — kaip Vakarai reaguotų į sovietų invaziją. Prieš prieš tankus nematyti nieko kito, kaip šimtai kalbėtojų, kurie kritikuoja savo socialinę tvarką ir savo valdžią. Šalia tokios keistos laisvės, kuri yra nevertybė, arba paneigimas visokių vertybių, Vakarai stato savo turtus: jie gali būsimeis jų laisvės duobkasiams pasiūlyti už mažas kainas tokių rafinuotų technologinių gaminių, apie kokius Sovietų Sąjunga gali tik svajoti. Karo atveju, užuot reguliarios, gerai paruoštos kariuomenės, užuot stoje mūšį, Vakarai pastatys minias demonstrantų: studentų, maskuotų teroristų, motinų su vaikais ant rankų, šaukiančių taikos. Ar tikimasi, kad šitokios „taikos armijos“ sovietai išsigąs ir pabėgs iki

(Nukelta į 2 psl.)

Pietų Amerikoje pasidairius

TOMAS VENCLOVA

Sakoma, jog Pietų Amerika — gana vienodas žemynas: visur ta pati ispanų kalba (žinoma, jei neskaitysime Brazilijos), daugmaž ta pati istorija ir tas pats kultūrinis palikimas. Tuo tarpu sunku įsivaizduoti du skirtingesnius miestus, negu Venecuėlos sostinė Caracas ir čia pat, už valandos skridimo lėktuvu esanti Kolumbijos sostinė Bogota. Caracas dar priklauso Karibų jūros pasauliui (nors nuo vandenyno jis nutolęs keliolika kilometrų, išsidriekęs aukštame kalnų slėnyje). Architektūrinio požiūriu tai maždaug Manhattanas, tik tai, ko gero, didesnis ir labiau pasinėšęs į dvidešimt pirmą amžių. Senovės čia nėra beveik jokios, išskyrus kelis kuklius pastatus, susijusius su Bolivaro — Pietų Amerikos Washingtono — atminimu. Gatvėje užplūsta kaitra; tropikiniame klimate juodija namai, nuo sienų byra tinkas; ant modernaus universiteto miestelio griūtė griūva botanikos sodas — ne sodas, o juosvas džunglių masyvas, kuris, atrodą, po metų kitų paskandins ir tą miestelį ir dangoraižių tolumoje. Dangoraižių protarpuose švysčioja kalvos, nusėtos įvairiaspalvėmis ir labai nykiomis lūšnelėmis. Tai rajonai, kur gyvena neturintieji, subėgę į sostinę iš provincijos, susirenkę namieščius greitomis, kur Dievas duos. Ir tie rajonai taip pat gresia užlieti visą miestą.

Tuo tarpu Bogota — tai jau Andų kalnynas. Ji maždaug tokio pat didumo, kaip Caras

Tomas Venclova ir prof. dr. Stasys Goštautas 46-tame Tarptautiniame P.E.N. klubo kongrese, kuriame jie dalyvavo kaip egzilių centro nariai. Kongresas vyko 1983 m. rugsėjo mėnesį Caracas, Venecuėloje.

cas (atseit, gigantiška, siekianti penkių milijonų gyventojų). Vargingų rajonų, sako, nestinga ir čia, netgi dar blogesni. Bet taip jau susidėjo poros dienų kelionė į Kolumbiją, kad likau jų nematęs. Mačiau tik elegantišką, labai europišką miestą, neatliekantį nuo Madrido ar Barcelonos.

Turistinės knygos perspėja, kad Bogotoje reikia būti labai atsargiam — aplėšimų ir nužudymų joje pasitaiką netgi vidurdienį. Kas jį žino. Jaučiausi ten toks pat saugus, kaip bet kurioje Europos sostinėje. Beje, toks jau mano būdas, kad neįjuntu pavojaus nei Harlemo apylinkėse, nei Wa-

shingtono prastuosiuose rajonuose, nei savojo New Haveno centre, kuriame irgi visko būna. Gal kada susiprasiu — kai jau bus per vėlu. O gal tiesiog užsigrūdinau Sovietų Sąjungoje: garbės žodis, Maskvos ir netgi Vilniaus priemiestuose baisiau.

Bet grįžkime prie Bogotos. Virš miesto stūksa įstabios žalios kalvos, gana panašios į Trijų Kryžių ir Bekešo kalnus, ir reginys nuo jų gerokai vilnietiškas. Vėsu lyg šiaurėje, nors pusiaujaus čia pat: visą laiką dešimt-penkiolika laipsnių Celsijaus, po pilkais debesimis tarpsta galingi maumedžiai ir eglės (o gal tai kiti spygliuočiai?). Mat, Bogota yra beveik trijų kilometrų aukštyje, dažnam keliautojui pirmosiomis dienomis čia trūksta oro. Dangoraižių tikslai keli, užtat labai gražūs; o šalia jų, nelyginant perkeltas iš Sevilijos ar Salamankos, plyti ispaniškas senamiestis su katedra, akmenis aikštėmis, balkonais, grotuotais langais. Tik indėnai ir jų asilukai nuteikia kiek egzotiškiau. Indėniškosios kultūros sluoksnis čia labai gilus: kaip tik Bogotos apylinkėse būta legendų Eldorado. Vietos gyventojai prieškolumbiniais laikais rėdavo tiek aukso, jog laikė jį tinkamiausia medžiaga puodams, šaukštams ir šiaip jau namų apyvokai — ką jau bekalbėti apie papuošalus. Tas auksas pavirto bažnyčiomis ir rūmais Ispanijoje, bet ir Kolumbijoje jo dar liko. Vadina masis Aukso muziejus (Museo del Oro) Bogotoje — vienintelis toks visame žemės rutulyje: jo eksponatai, ko gero, įspūdingesni ir už Tutankhameno kapo radinius.

I Caracas atvykome su prof. Stasiu Goštautu rugsėjo gale, kaip 46-ojo P.E.N. klubo kongreso dalyviai. Šiuose puslapiuose jau ne sykį esu pasakojęs apie P.E.N. klubą. Tai tarptautinė rašytojų draugija, kurios centrai veikia 57-iose valstybėse. P.E.N. klubo prezidentais yra buvę John Galsworthy, H.G. Wells, Paul Valéry, Benedetto Croce. Nepriklausomybės laikotarpiu buvo įsteigti latvių ir estų P.E.N. centrai, kurie sėkmingai tebeveikia išeivijoje. Lietuviai, anuomet nespėję susikurti savojo centro, yra prisijungę prie egzilių centro, kuriam taip pat priklauso daug vengrų, bulgarų, rusų, lenkų, įskaitant ir Nobelio laureatą Czesławą Miłoszą. Sovietų Sąjungoje, taigi ir okupuotoje Lietuvoje, P.E.N. centro ar centrų nėra, bet Rytų Europoje jų pasitaiko.

Taigi kongrese ir dalyvavome kaip egzilių centro nariai — suprantama, nevengdami parebrėti savo lietuviškumą. Estų centrui atstovavo Aleksis Ranit, kurį, beje, irgi esame pratę laikyti beveik lietuviu...

P.E.N. klubas yra tikrai pasaulinė organizacija, kartais net vadinama „mažąja JTO“.

Jo suvažiavimus stengiamasi rengti kaskart kitoje valstybėje, netgi skirtinguose žemynuose (jau esu buvęs tokiuose suvažiavimuose Europoje, Australijoje ir prieš kelis mėnesius Afrikoje). Šiame kongrese dalyvavo 35 kraštai ir apie 300 rašytojų, šimtas jų iš pačios Venecuėlos. Garbės svečiais buvo pakviesti Heinrich Boell, Arthur Miller, Susan Sontag, Mario Vargas Llosa, Octavio Paz ir kiti.

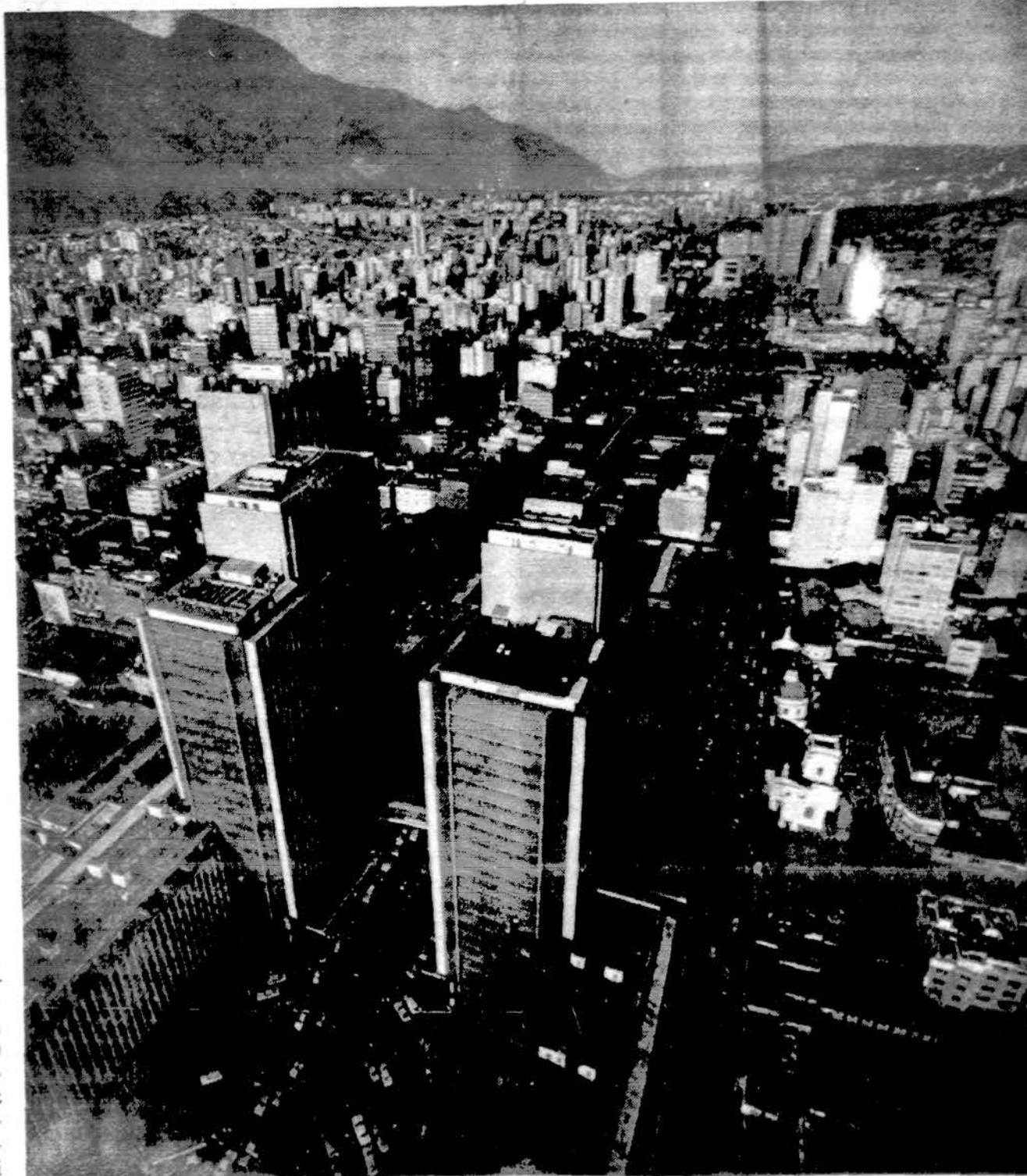
Savaime suprantama, kongrese daugiausia dėmesio buvo skirta Lotynų Amerikos literatūrai. Šiandien Meksikos poezija, Argentinos novelė, Kolumbijos romanas priklauso prie pačių idomiausių pasaulio. Dažnas ir Lietuvoje su malonumu yra skaitęs, sakysime, Gabriel Garcia Marquez romaną *Šimtas metų vienatvės* arba César Vallejo eilėraščius. Tačiau pilnesnį Lotynų Amerikos literatūros vaizdą Lietuvoje susidaryti, žinoma, sunku. Pavyzdžiui, ten beveik visai negirdėtas rečiausio talento novelistas Jorge Luis Borges — mat, jis yra „dešinysis“, be to, fantastas ir mistikas. Kadaiše man su dideliu vargu pavyko „prastumi“ *Pergalė* du jo apsakymus. Redaktorius paklausė mane, ar Borges nėra sovietų sistemos priešas; atsakiau, kad jis iš viso nemėgsta saulės sistemos...

O štai kitas pavyzdys. Išeivijoje neseniai išleista didžiulė Lotynų Amerikos poetų antologija *Atogrąžų saulė*, kurią parengė nusipelnęs vertėjas Povilas Gaučys (tą ispaniškai rašančių poetų antologiją jis ką tik papildė brazilų poetų tomu *Lianų liepsna*). Nieko panašaus Lietuvoje neturime ir turbūt dar ilgai neturėsime.

Taigi P.E.N. klubo kongrese buvo apie ką pasisėkėti su Pietų Amerikos rašytojais. Susipažinau gal su keliolika. Maždaug šimtas Lotynų Amerikos poetų — dauguma jų girdėti iš *Atogrąžų saulės*, — kalbėjo apie literatūrą ir skaitė savo eiles specialioje sesijoje. Plačiau pabendrauvau su Nikaragvos poetu Pablo Antonio Cuadra ir čilietiu Nicanor Parra. Beje, Parra — buvęs kairysis: prieš keliolika metų jis lankėsi Lietuvoje kaip tenykštis valdžios svečias ir prisimeną vieną kitą lietuvių rašytoją. Bet laikai keičiasi, ir dabar su Nicanor Parra mūsų pažįstos daugmaž vienodos...

Daugelis rašytojų ir žurnalų klausinėjo apie lietuvių literatūros vertimus į ispanų kalbą. Toje srityje šis tas yra padaryta (ypač prof. Birutės Ciplijauskaitės pastangomis), bet turbūt dar ne viskas. O susidomėjimo Lietuva esama didesnio, negu mes pratę manyti.

Rugsėjo 27 dieną visus kongreso delegatus savo rezidencijoje priėmė Venecuėlos prezidentas dr. Luis Herrera Campins. Turėjome progos jam įteikti antologiją *Atogrąžų saulė* ir dvi knygeles apie lietuvių literatūrą (tokios knygelės išleistos angliškai ir portugaliskai, bet, deja, ne ispaniskai). Prezidentas, beje, neblogai informuotas apie Lietuvą ir lietuivius, nes mūsų (Nukelta į 3 psl.)

Venecuėlos sostinė, Caracas miesto panorama.

Enciklopediją reikia skirti nuo "Who's Who"

Besirūpinant LE nauju papildymų tomu

JUOZAS GIRNIUS

Jau bene prieš porą metų susirūpinta *Lietuvių Enciklopedijos* naujo papildymo tomo išleidimu. Dabar šis klausimas vėl suaktualėjo ir, atrodo, imamas realizuoti. Nebesitenkinama tik prenumeratorių telkimu. Pasirodė kvietimai nurodyti asmenis, kurie įtrauktini į papildymų tomą. Netgi skatinami patys atsitiesti savo biografijas tie, kurie jaučiasi įdėtinai, nors ir redakcijai nežinomi.

Draugo kultūriniam priede (1983.VII.16) pasirodė Jurgio Gimbuto pasisakymas "Kokių papildymų reikia *Lietuvių Enciklopedijai*". Dr. inž. J. Gimbutas yra šios enciklopedijos planuojamo antrojo papildymo tomo redaktorius, sutikęs pavaduoti ir vyr. red. Simą Sužiedelį (trečiasis redaktorius — dr. inž. Stasys Bačkaitis). Taigi šis Gimbuto straipsnis yra vertas dėmesio, nes jis teikia kompetentingą informaciją, koks LE papildymų naujas tomas rengiamas, kokiais nusistatymais vadovaujama.

Dr. inž. Jurgio Gimbuto straipsnis parašytas su nuosirdžiu entuziazmu ir su nemažesniu autoritetingu. Tačiau atidžiai straipsnį perskaičius, įspūdis susidaro miglotas. Nors ir daug aiškinių, įrodinėjimų ir žadėjimų, deja, daug kas lieka neaišku. Aiškiai jaučiamas tik autoriaus nusistatymas sieti enciklopediją su *Who's Who* (atsseit paprastu vardu). Kyla neįklaus klausimas, ar autorius iš viso skiria enciklopediją nuo *Who's Who*.

1. Pirmiausia vertina neįteisti autorius pastangos atriboti enciklopediją nuo mokslinių veikalų ir pagal tai paneigti jos mokslinį pobūdį. Tokį nusistatymą liudija kad ir pora tokių teiginių: "Tasai tomas negalės būti griežtos atrankos akademinio lygio leidinys"; "Enciklopedija nepriklauso tam žanrui. Jinai turi būti populiarius, daug apimantis žinyas, o ne knyga elitiui apie elitą".

Pr. Skardžiaus apibrėžimu, enciklopedija yra "informacinis veikalas, kuriame duodama visų žinių šakų santrauka" (LE.V.512). Žinijos sąvoka pirmiausia apima mokslus. Tad ir enciklopedija, teikdama visų žinių šakų santrauką, iš esmės yra mokslinio pobūdžio veikalas. Tokio pobūdžio yra visos normalios enciklopedijos. Ir mūsų *Lietuvių Enciklopedija* buvo tokio pat, būtent mokslinio, pobūdžio. Nuo kitų bendrinčių enciklopedijų ji skyrėsi tik išskirtinai didesniu dėmesiu lietuviškumui. Lietuvištiniai kalbininkai A. Salio ar istorikų Z. Ivinskio, K. Avižonio, P. Rabiškaus daugelis straipsnių buvo tikros studijėlės. Kitų mokslų straipsniai buvo palyginti ribotos apimtys, bet ir jie buvo nemažai mokslinio lygio. Vadovaudamasis tais pačiais principais, kuriais buvo redaguojama *Lietuvių Enciklopedija*, redagavau ir jos papildymų 36-tąjį tomą.

2. Pasisakymas prieš akademinių lygių kaip "knyga elitiui apie elitą" ir pirdamas "populiarių žinyų", antrojo papildymo tomo redaktorius iš vienos pusės netiesiogiai kritikuoja išleistąją *Lietuvių Enciklopediją*, iš antros pusės — propaguoja itin savotišką enciklopedijos sampratą. *Lietuvių Enciklopedija* apskritai iš tikro buvo akademinio lygio leidinys, ir tai sudaro istorinę jos vertę. Tačiau nieku būdu ji dėl to nepretendavo į "knygą elitiui apie elitą". Šmaikštus šis žodis, bet be apibrėžtos reikšmės. Elitinėms enciklopedijoms galima būtų laikyti ne bendrines, o specialines atskirų mokslo sričių enciklopedijas, prieinamas tik turintiems specializacijai ("elitiui"). Tiesa, didžiojoje tautos, kuriose yra gausu enciklopedijų, leidžiama ir specialiai populiarių enciklopedijų liudžiai, netgi ir vaikams.

Antrojo tomo redaktorius, atrodo, pats jaučia (galbūt iš asmeninių diskusijų su draugais), kad jo karštai peršamoji enciklopedijos samprata ne taip jau visus įtikina. "Gal kai kas susirūpins, kad nenusmuktume į degradaciją, nesumuktume". Lyg iš anksto atsakymas tiems abejotojams, autorius taip išdėsto savo argumentaciją:

Suglaudžiant išryškėja, kad LE papildymai turės būti faktų ir vardų rinkinys, reikalingas mūsų platesniajai

Dr. Juozas Girnius, "Lietuvių Enciklopedijos" (Boston, Mass.) redaktorius 1953-1969 m.

Nuotrauka Vytauto Maželio

visuomenei (...). Čia nebus literatūros ir meno kūrinių vertinimų, o tik sausi faktai — vardai, datos. Vertinimai priklauso kultūros ir mokslo žurnalams ir specialioms knygoms, kurių dar nestokojame. Enciklopedija turi būti objektyvi, o kūrybos vertinimuose objektumų nėra: kas vienam atrodo vertinga, kitam prasta. Tokių diskusijų visada buvo ir bus.

Trumpai tariant, pasak autorio, kad enciklopedija išsaugotų objektyvumą, jai privalo atsisaityti vertinimų ir tenkintis "tik sausais faktais — vardais, datomis".

Reikia pagirti autorių už atvirumą, bet reikia apgailesti jo nesiorientavimą už savo specialybės ribų — ir humanitarinių mokslų, ir menų srityje. Besąlygiškas ištikimimas savo paties teismui galbūt ir geras tuo, kad žmogų daro kietą savo pažiūrų gynėją, bet neišvengiamai, nors neįsivaizduojama, uždaro akis viskam, kas jam svetima, nepažįstama.

Pirma, objektyvumas nėra lengvai pasiekiamas, bet dėl to dar neįteisinga kategoriškai teigti, kad "kūrybos vertinimuose objektyvumo nėra". Natūralu, kad artimos dvasios rašytojas bus "savęs", šilčiau sutinkamas ir įvairiau vertinamas. Todėl paprastai ir pasirenkami analizuoti artimesnės dvasios rašytojai. Tačiau tai rašytojų vertė, kurių kūriniai iš tiesų yra neabejojamai kūrybiški, lygiai pripažįsta įvairių pažiūrų literatūros kritikai bei istorikai (išskyrus nebeat aklius partinius fanatikus).

Antra, ir svarbiausia, vertinti nieku būdu nereiškia girti ar peikti, kaip turbūt įsivaizduoja objektyvumo kultūrinuose vertinimuose neįėjus. Vertinti tai ne laipsinti ar niekinti, o paprasčiausiai kūrinių analizuoti. Pačia kūrybos analize iškeliamas, kas ko verta. Tik tuo atveju, kai išvis nėra ko analizuoti, galima ir reikia tenkintis cituotu principu: "tik sausi faktai — vardai, datos" (atsseit, tik bibliografiniai duomenys).

3. "Vardai, datos" sudaro raktą į Gimbuto savotišką enciklopedijos sampratą. Savotiška ši samprata būtent tuo, kad į enciklopediją visų pirma įvelgiama kaip į *Who's Who*. "Kokių papildymų reikia *Lietuvių Enciklopedijai*?" straipsnio branduolį kaip tik ir sudaro siūlymas nuo enciklopedijos pasukti į *Who's Who*. Aiškiai tai rodo tekstas, kuriuo redaktorius charakterizuoja antrojo papildymo tomo svarbiausią uždavinį:

Lietuvių išeivijos biografijų rinkinį savojoje enciklopedijoje turėtume gerokai išplėsti. Būsime kartoms tai bus svarbus dabartinių laikų gyvenimo skerspjūvis, o ne tik visuomenės "grietinė". Enciklopedijon dėti ne tik patys iškilieji kūrėjai, bet visų profesijų ir veiklos sričių pasižymėję lietuviai.

Reikia atvirai pripažinti, kad ir *Lietuvių Enciklopedija*, nusilenkdamas prenumeratorių spaudimui, atidavė nemažą duoklę *Who's Who* lygio biografioms, nekėlusioms pačios enciklopedijos vertės. Nieku būdu nebuvo ribojamasi "grietinėle", kaip atrodytų iš Gimbuto alizijos. Pakankamai buvo ir paprasto "pienelio". Daugiau ar mažiau pasitaikė ir "pasukų". Ne vienam kitataučiu mūsų enciklopedija turėtų pasirodyti, švelniai tariant, komiška, jeigu ji painformuotume, kad jo pažįstamas asmuo irgi "į enciklopedintą". "Griežta atranka akademinio lygio" tik labai sąlygiškai buvo vadovaujama.

"Gerokai išplėsti" biografijų skaičių reikštų tik "gerokai" nuo enciklopedijos pasukti į *Who's Who*, jeigu ne visai ją degraduoti. Nežinau, ką autorius turi galvoje, akcentuodamas, kad enciklopedijos papildymų tomas dėtini "visų profesijų ir veiklos sričių pasižymėję lietuviai". Ir visų profesijų, ir visų veiklos sričių asmenys buvo atrenkami visuose enciklopedijos tomuose. Jeigu autorius tai akcentuoja, matyti, kad jo nuomone, kai kurios profesijos ar veiklos sritys buvo "skriaudžiamos", kad todėl reikia bent antrajame papildymo tome atsisaiyti šią "neteisybę".

Lietuvių Enciklopedijos visi trys tomo redaktoriai sutartinai vadovavomės dviem pagrindiniais kriterijais: *kūrybinių ir lietuviškų* asmenų įnašu. Antrojo papildymo tomo redaktoriaus aiškiai nenurodo savo kriterijų, tik neapibrėžtai kalba apie "pasižymėjusius lietuvius", siūlydamas "gerokai išplėsti" lietuvių išeivijos biografijų skaičių. Bet iš pirmuosiuose pasitarimuose pavadėmis pateiktų pavyzdžių buvo aišku, kad jis siūlo dar du naujus kriterijus, kuriuos reikia pavadinti *karjeros ir turto* kriterijais. Betgi tie, kurie pasižymi tik karjerine sėkme ar sugebėjimu praturtėti, iš tikrųjų yra ne "pasižymėjusieji", o tik paprastai prasimušusieji.

Be abejo, reikia sugebėjimų, darbštumo ir ypač apskrumo iškilti karjeroje ar susikrauti turto. Pasitarimuose dėl antrojo tomo Gimbutas tarsi visuotiniui kriterijumi kėlė "virš vidurkio". Tačiau nei karjerinė sėkmė, nei praturtėjimas, nors ir "virš vidurkio", nesudaro pagrindo teikti į enciklopediją visus šiuos prasimušusiuosius. Pirmia, dėl to, kad ir karjerinė sėkmė, ir turto sukaukimas lieka tik asmeniniai pasiekimai, neturintys visuomeninės ir tuo pačiu istorinės reikšmės. Antra, tokių paprastų prasimušėlių apskritai tiek gausu, kad didesnę su tautose jiems reikėtų tiksliau apibrėžti, enciklopedijos pirmieji du tomai (1966 ir 1968 m.) jau buvo pasirodę, kai redagavau mūsų enciklopedijos baigiamąjį tomą.

Daugelis iš lietuvių išeivų per laiką pasiekė įmonėse bei įstaigose "antvidurkinių" postų (tik galia, kad kai kurie tiesiog baiminasi padeiti savo tautiečiams). Tarp pasirinkusiųjų karinę tarnybą nestokoją ir pulkininkai. Nestokoją ir savarankiškai besiverčiančių, kurių verslinė iniciatyvą Gimbutas ypačiai aukštino ir redaktoriuose pasitarimuose, ir asmeniuose pasikalbėjimuose. Laikė dėtinais į enciklopediją tokius be niekieno malonės išsiverčiančiuosius: nusipirkto daug namų ar pasistatydino daugelį butų namų ir gyvena iš nuomų; verčiasi namų statyba kaip rangovais; turi nuosavą kokią nors agentūrą, įmonėlę ar bankelį ir pan. O dar šimtai tokių savarankiškų profesionalų, kad advokatai, gydytojai ir kt. Norint sudėti visų tokių žmonių (daugelio ir labai

dorų) biografijas, nebūtų pakakę 36 tomų. Vargu ar pakaks ir tik antrojo papildymo tomo, jeigu nebus ribojamasi tik pažįstamaisiais, o ypač jeigu nebus ignoruojamos ir senųjų išeivų kartos.

4. Užsimojimas "gerokai išplėsti" mūsų išeivų biografijų skaičių, atrodo, slepia ryžtą ne tik papildyti išleistąją *Lietuvių Enciklopediją*, bet savotiškai ją ir perredaguoti. "Sudemokratinti" jos lygį. Papildymų 36-tasis tomas, kaip prisimena ir Gimbutas, buvo išleistas 1969 m., atseit, tik prieš keturiolika metų. Daugeliu biografijų perėmusi ir dar naujomis papildžiusi angliškąją *Encyclopaedia Lituanica* baigta spausdinti 1978 m., taigi vos prieš penkerius metus. Tuo tarpu straipsnyje net dukart operuojama kitais skaičiais: a. kalbama apie praplėtimą biografijų "per 15-ka metų" (lyg anksčiau duotosios biografijos nebūtų buvusios papildytos baigiamajame 1969 metų tome) ir b. žadama apžvelgti mokslų pažangą "per tuos trisdešimt metų".

Bus normalu dar kartą papildyti tas biografijas, kurios buvo įdėtos atitinkamų raidžių ir baigiamajame tome (vadinasi, "patrejoji"). Bet bus jau kitoks atvejis, jei pagal naujus kriterijus bus žvalgoma, ko senieji redaktoriai pagal ankstesnius kriterijus neįtraukė enciklopedijon. Senieji trys tomo redaktoriai nebuvo per kieti, veikiau buvome perminkšti: patikėję enciklopedijos atstovų atskirose kolonijose rekomendacijomis, esame įdėję ir tokių biografijų, kurios vieniems skaitytojams kėlė juoką, o kitus piktyto. Vis dėlto kiek galedami stengėmės išlaikyti *Lietuvių Enciklopedijos* lygį bent sąlygiškai, nepaversti jos tik *Who's Who* išeivinių leidinių.

Antras dalykas. Kalbama apie reikala "papildyti ne tik bostoniškų 36 tomus, bet ir Vilniuje išleistuosius". Trintomis liuanistinėmis enciklopedijos pirmieji du tomai (1966 ir 1968 m.) jau buvo pasirodę, kai redagavau mūsų enciklopedijos baigiamąjį tomą.

Adomo Galdiko paroda New Yorke

New Yorke, "Lietuvių Kultūros Židinio" patalpose, 1983 m. spalio 15-16 dienomis vyko dailininko Adomo Galdiko paroda. Paroda skirta jo 90 metų gimtadieniui prisiminti.

Adomas Galdikas gimė 1893 spalio 30, o mirė 1969 gruodžio 7, New Yorke. Paroda rengė Galdiko Galerijos vadovybė. Visais parodos reikalais rūpinosi Leonardas Andriekus, OFM. Paroda buvo didelė, 62 stambaus formato darbai atrodė įspūdingai didžioje saleje.

Parodą atidarė tėvas Leonardas. Sveikino konsulas Anicetas Simutis. Pagrindinę kalbą sakė dail. Romas Viešulas. Galdiko gimtą lietuvišką šaknis vaizdžiai priminė rašytojas-dailininkas Paulius Jurkus.

Visi Galdiko tapybos laikotar-

Adomas Galdikas

Kompozicija
Nuotrauka Vytauto Maželio

Tų dviejų tomų (A — P) informacinė medžiaga jau pakankamai sunaudota papildymų tome. Remiantis kitais šaltiniais, į papildymų tomą ir nuo R raidės buvo įtraukti bent žymesnieji liuanistai, mokslo ir meno žmonės. Nors bendrinė dvylukatomė sovietinė enciklopedija yra daug glaustesnės apimtys, iš tiesų ji pravers jau duotųjų biografijų papildymui, ypač nuo R raidės (nuo 1976 m. ligi šių metų išėjo 10 tomų, dar nevisai baigusius R raidę — tad daliai biografijų vis vien stoks medžiagos). Tačiau žadamas polemizavimas su sovietinėmis enciklopedijomis dėl iškraipomų istorijos faktų ("atitaisyti jų nukrypimus nuo tiesos"), mano nuomone, tik be reikalo užimtų vietą, svarbiausia, neatitiktų enciklopedijų pobūdžio. Enciklopedijos skiriamos informacijai, o ne polemikai. Kad sovietinės enciklopedijos yra prisunktos partinio vienašališkumo bei komunistinės propagandos, jiems priešingų žmonių ignoravimu ar niekinimu, tai visai nereis-

kia, jog ir mums derėtų pasekti jų pavyzdžiu.

Teisingai sakoma, kad reikia mūsų enciklopedijon dėti "tuos, kurie tenai ignoruojami: partizanai, rezistentai, nuteistuosius, ištremtuosius". Tik netiksliai suplakamos skirtingos kategorijos. Būtent, be nuteisimo nebuvo nei ištremimo, o nuteisimas buvo dvejopas: arba kalėti, arba ištremti. Abejopam likimui 1941 birželio mėnesį buvo iš Lietuvos išvežta per 30.000 žmonių. Bent apytikriai jų sąrašas žinomas, iš dalies ir paskelbtas. Bet ar juos visus sudėti enciklopedijon? Žymesnieji jų enciklopedijon jau duoti per visus tomus. Antruoju bolševikmečiu išvežta Sibiran apie 300.000 žmonių. Ir jų sąrašų nėra, ir neįmanoma būtų visus sudėti. Pagaliau be reikalo žadame dėti enciklopedijon partizanus, pokario laisvės kovotojus. Skačiuojama žuvusiųjų apie 50.000. Ne pavyzdžių daugumos nesužinosime. O žymesnieji, apie kuriuos tik

(Nukelta į 4 psl.)

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

Sibiro? Ar galima svajoti, kad kruvino susikirtimo atveju Sovietų Sąjungoje atsipalaiduos legionių tikrų ir netikrų disidentų? Nereiks ilgai laukti, kada Vakarai, paisę dėl nuolatinės kritikos, pravardžiavimo "karo kurstytojų", savo atominėmis bombomis žmonijos žudikais, prašys Sovietų Sąjungos, kad juos pasiimtų, jau nunokusius ir nepastebimai sukomunistėjusius.

Knygos autorius teisingai pastebi, kad Vakarai nėra pajėgūs bet kokiai kovai. Nori taikos bet kuria, net absurdiška, kaina. Tačiau be kovos neįmanoma gyventi. Vakarai klysta, jei jie mano, kad galima gyventi be kovos, t.y. be pasirošimo mirti. Vakarai klysta, jei pasitiki savo iliuzijomis, jau nugalėję mirtį ir šiuo atvilgiu stipresni už Sovietų Sąjungą. Tai reiška, kad jie nepažįsta Sovietų Sąjungos didumo. Nesupranta, kad "homo sovieticus" yra visos žmonių giminės reiškinys, o ne vien rusų. Tasai "homo sovieticus", netekęs dvasinių žmogaus požymių, — tai yra baisi mūsų laikų realybė, — turi derlingą dirvą Sovietų Sąjungoje. Ideologija, kurios neverta ne studijuoti, jį palaiko, suteikdama jam kolektyvinį tikrumą ir užuovėją. Iš patirties "homo sovieticus" žino, kad sentimentų nėra ir kad melo tuoj pavirsta neapykanta, o draugystė apgaule. Jis žino, kad jo ambicijos sugrius ir jo pasitikėjimas kitais bus apvilnas. Jis nieko nelaukia, nieko nesitiki ir nebijo mirties, nors gyvuliškieji likučiai norėtų dar gyventi, nors ir skurde, drausmėje ir įgimtame terore. "Homo sovieticus" yra nenugalimas: jis tarpsta Sovietų Sąjungoje, ir dėl to Sovietų Sąjungai yra užtikrintas pasaulio užkariavimas.

Nelengva skaityti tokią liūdningą knygą. Joje atidžiai analizuojamas šių laikų pasaulis. Nėra vertybių, nėra didvyrių. Dvasiškai jau miręs žmogus numarino ir Dievą. Bet tokiam be jokio spindulio horizonte, kai vyksta žmonių drama, belieka viena prošvaitė: laisvė mokėti mirti. Kitais žodžiais tariant, — žmogus, gyvenime visko netekęs, mirdamas dar gali atgauti prarastą kilumą. Jo dvasios išgyvenimas vyksta kaip tik mirties valandą. O Vakarai, bėgdami nuo mirties, paneigia ir patį gyvenimą.

Jau esame pripratę prie kritikos, kurią kartoja Sovietų Sąjungai Europai, o dabar ir Amerikai įvairiose istorinėse aplinkybėse. Lygiai esame jau pripratę prie pranašų įspėjimų, kurie remiami apreiškimo tiesa ir neregimais "Viespaties angelais" su rankose žėruojančiomis anglimis. Knygos autorius surenka kartis ir kančias gyvenimo faktus, kuriuos visi žino. Visoje Žinovjevo knygoje, atrodo, kartojasi kitados pasimetusio Piloto klausimas Kristui: "O kas yra tiesa?" Ties, kurie manosi žina tiesą, kurios Pilotas nežinojo, autorius kritika Vakarams yra vietoje ir svarbi. Verta apie tai rimtai pagalvoti ir atidžiai paskaityti Žinovjevo knygą *Homo sovieticus*.

J. V.

Adomas Galdikas

Jūratė ir Kastytis (aliejus)
Nuotrauka Vytauto Maželio

Vida Kristolaitytė

Žalioji lianų liepsna

Brazilų naujosios poezijos antologija

JURGIS GLIAUDA

Lianų liepsna. Brazilų naujosios poezijos antologija. Sudarė ir išvertė Povilas Gaučys. Chicago, 1983. 288 psl. Viršelis V. O. Virkau. Spaudė M. Morkūno spaustuve. Kaina — 8 dol. Gaunama pas platintojus ir „Draugą“. Dar ne visai išsibėgusi laida ankstesnės Povilo Gaučio Ispanų Amerikos naujosios poezijos antologijos *Atogrąžų saulė*, redaguotos Stasio Goštauto (Chicago: Rūta, 1981) — ji taip pat gaunama „Drauge“.

Brazilų poetas Ronald de Carvalho, jaunas žuvis auto katastrofoje (1935), savo eilėraštyje „Brazilija“ sukūrė sultingą, sintetinį milžiniško Brazilijos žemyno paveikslą. Tai teritorija, kurioje sutilpo istorija ir dabartis, rasės, tautos ir gentys, luomai ir socialiniai konfliktai, Amazonės džiunglės ir didmiesčių džiunglės, kai kur archaiskas buities primityvumas ir kai kur moderniausi technika, ir pasakiškai išdaiginė flora, ir išradinga savo formomis tropikų ir prerijų fauna...

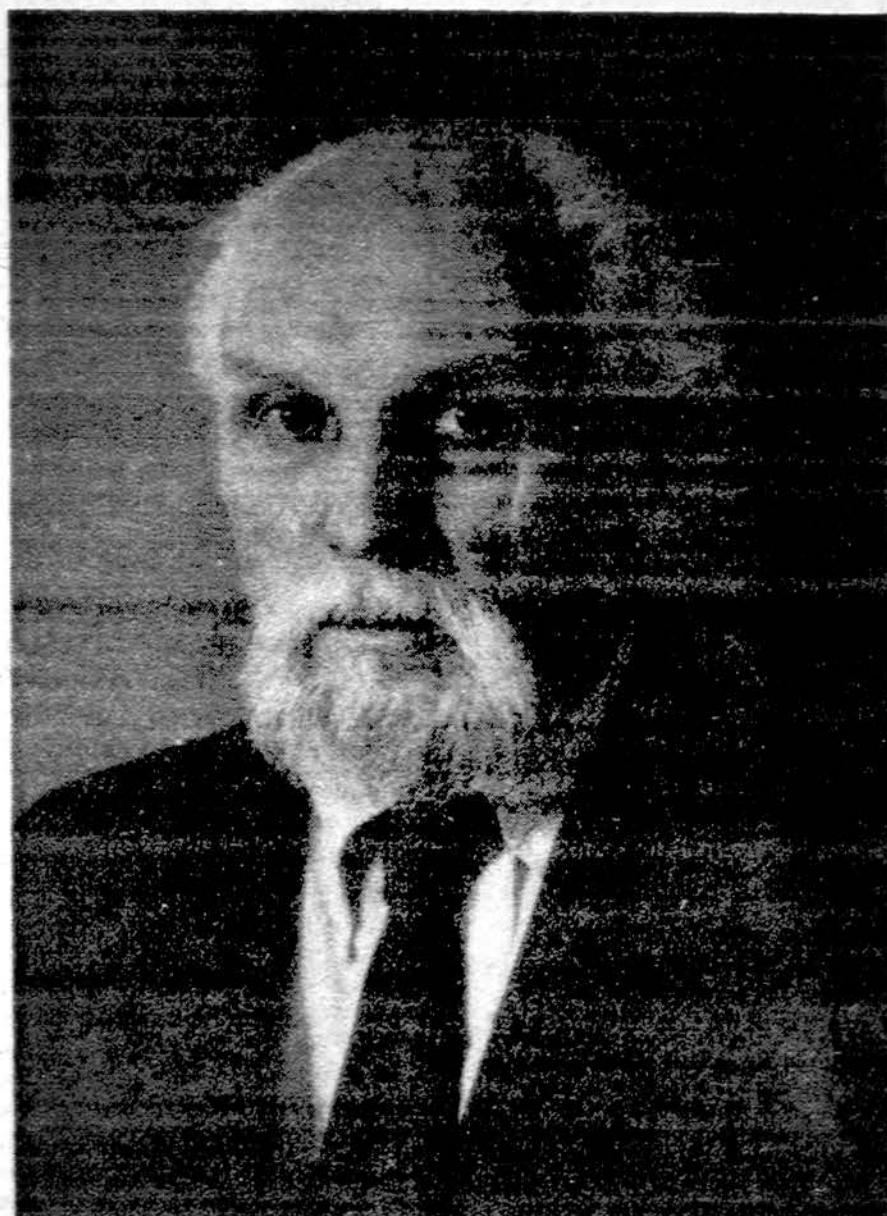
Šio „kontinento kontinente“ gyventojus į tautinę visumą burią portugalų kalba. Brazilija yra portugalų kalbos kraštas. Tai nėra senos metropolijos — Portugalijos — kalba, bet įvairiomis istorinėmis, etnografinėmis, etninėmis įtakomis praturtinta Brazilijos portugalų kalba. Mums nepažįstamas, mums gal ir visai nežinomas šviežios savo susiformavimu Brazilijos visuomenės kultūros vainikas — Brazilijos poezija.

1981 metais nuostabaus kūrybingumo vertėjas Povilas Gaučys išleido Ispanų Amerikos naujosios poezijos antologiją *Atogrąžų saulė*. (Chicago: Rūta, 1981. Redaguoto Stasio Goštauto). Monumentaliame tome buvo 19 kraštų 90 poetų kūryba — tryš šimtai eilėraščių. *Atogrąžų saulė* susilaukė gerų atsiliepimų. Juk tai buvo smalsių poezijos mylėtojų, kurie nepaskaito Ispaniškai, išvyka į modernios Ispaniškai kalbančios Amerikos parnasą. Antologijos poetus mes išgirdome mūsų kalbos skambėjime.

Siems metams besibaigiant, Povilas Gaučys išleido portugalų kalbančios Amerikos — Brazilijos Amerikos — naujosios poezijos rinkinį *Lianų liepsna*. Nauja, įspūdinga marga, estetinio pasitenkinimo sklidina išvyka į modernios portugalų kalbančios Amerikos parnasą. Antologijoje Brazilijos poetai. Įdėta beveik pustrčio šimto eilėraščių. Lianų liepsna tai gaivalingai džiunglėse plintanti vijoklių — lianų — spalva. Lianos apvynioja džiunglių medžius ir jų liemenimis siekiasi viršūnių, erdvės, saulės. Liana tai gaivalingo siekio alegorija. To gaivalingumo fragmentą rodo šios knygos viršelio piešinys (dailininko V. O. Virkau).

Brazilų poezija turi keturių šimtmečių praeitį. Šio šimtmečio galingas poetinis sąjūdis pasivaidino modernizmu. Tai poeto ketinimas, net pareiga, jo atsidavimas eiti kaja kojos su šio šimtmečio visuomenės siekais, rūpesčiais ir svajonėmis. Kartu čia ir paradoksas: poetas turi būti griežtai individualus. Dailinai šio modernizmo srovė priartėja prie Walt Whitmano „demokratiškumo“ arba prie Roberto Frost „pastoralų“ tezių. Pakaitęs baroką, klasicizmą, neoklasicizmą, modernizmo sąjūdis suskilo į kelias gajas atsakas. Šis kūrybinis sąjūdis valdo Lotynų Amerikos parnasą, ir po bendra vėliava sutelpa poetai nuo koketiškų narcizistų iki socialinių temų judintojų, iki gyvenimo realiųjų reformatorių. Vertėjo Povilo Gaučio dvylikos puslapių įvadas suteikia esminį Brazilijos modernios poezijos pažinimą.

Lietuvių kalbos vertimuose fonetinis portugalų kalbos skardesys, aišku, „lietuviškas“. Tačiau vertėjas, naudodamasis veikalo esminiais elementais — pakartojimo efektais ir kt. — pateikia ir nuotaikos atspalvius, ir forte akcentą, ir daug išsakančias pauzes. Muzikine terminija gali tiktai kūrinių formai aptarti. Sutinkame čia simfoninių poemų su leitmotyvais, fugų kartojimo žavesio, scherzo kategorikumo. Spalvingoje šios antologijos

Rašytojas ir vertėjas Povilas Gaučys.

poetų rikiuotėje nūdienis Brazilijos poezijos pasaulis apsirėškia su dėtina savo problematika. Nors modernizmo sąjūdiui būdingas autorinis neutralumas, poetai organiskai jungiasi su iliuzijos naviu, su pragmatizmo deklaracijomis. Romantizmo arba lyrikos metaforų fragmentai noriai adoptuojami nuotaikoms spalvinti. Mirties, likimo, būties prasmės temos yra dažnos. Jos hipnotizuojančios, patrauklios, grasios ir visad beviltiškos — nelyginant Dostojevskio personažų pokalbiai.

Nūdienė Brazilijos poezija dažniausia yra mąstančio, sprendimų nerandantio individo *credo*. Religinio motyvų puslapiai nėra optimizmo dogmatika, bet noras guodžiuotis viltimi. „Aš dainuoju, nes egzistuoja akimirka ir mano gyvenimas yra pilnutinis“, kokeitiškai pareiškia poetė Cecilia Meireles (psl. 97).

Suvokti visą poetą iš antologijos puslapių, aišku, negalima. Povilas Gaučys deda kartais iki dvidešimties to pat autoriaus eilėraščių. Tas eilių arsenalas leidžia skaitytojui plačiau susipažinti su poeto kūrybos pasauliu. Todėl skaitytojas, sutikęs kandaus sarkazmo Carlos Drummond de Andrade „Septynius veidus“ (psl. 138), sustos nustebes prie to pat poeto „Poezijos ieškojimo“ (psl. 147), matydamas, koks tas poetas daugiaburis ir sudėtingas.

Sodrus erotizmas Vinicius de Moraes išsiskyrė „Praeinanti moteris“ (psl. 219) ir Cassiano Ricardo „Mergina gerianti kavą“ (psl. 52); dailus arabeskas Cecilia Meireles „Naktis“ (psl. 106); apokaliptinio dundesio eilės iš Abgar Renault eilių rinkinio *Lua crescente* — „Ignotus“ (psl. 195). Atviras optimizmo pasiuntinis ir kvieslys į Katarsj Marcos Konder Reis deklaracija „Žemėlapis“ (psl. 244) ir to antitezė pesimistiskame „Bažnytelės balse“ (psl. 62), po-

eto Jorge de Lima pareiškime...

Žinoviškoje Povilo Gaučio at-rankoje trisdešimt trys poetai Brazilai išskyla kaip nuostabus humanizmo bastionas. Mums neįprasti jų vardai, bet mums su-prantamas jų kūrybinis, filosofinis, religinis nusiteikimas, nes susitinkame su mūsų šimtmečio problemomis, kurios taip gniuždo žmogų ant Žemės gaublio.

Žalioji lianų liepsna ketina žė-rėti tradicine vilties spalva.

Ronald de Carvalho

Brazilija

Sis Brazilijos poetas Ronald de Carvalho (1893-1935) eilėraštyje yra iš Povilo Gaučio sudarytos ir išverstos, neseniai išleistos, naujosios Brazilijos poezijos antologijos *Lianų liepsna*. Apie Ronald de Carvalho savo įvade Povilas Gaučys pažymi, jog jis buvo „žymiausias Rio de Janeiro grupės atstovas ir „dinaminės“ srovės vadas. Tai grupė priklausė poetai, besididžiuoją medžiagine pažanga, techniniu didingumu ir Brazilijos kosmine paskirtimi“.

Šioje tyros saulės
stovinčių palmių
nusvidintų akmenų
žiežirbų ir
blizgesių valandoje

Aš girdžiu milžinišką Brazilijos dainą!

Aš girdžiu Iguassu* arklių tūną, bėgantį nuogų uolų
skiauterėmis, besistiepiantį šlapiam ore,
vandeninėm kanopom bedaužantį putotą ir
lašutą rytą;

Aš girdžiu, o Amazone, tavo rimtą dainą, tavo barbarišką ir
rimtą dainą, dainą tavo lėtos, tiršto aliejaus
vilnies kuri tolydžio didėja ir didėja, laiko slautų
molį, rausia šaknis, stumia salas ir puola
vandenyno masę, kaip virvę, strėlių ir iečių
įsiutintas bulius;

Aš girdžiu karštam šiaurės rytų vėjui sproginėjančią žemę,
žemę, kuri verda po bronzinėmis kangacerio*
kojomis, žemę, kuri trupa ir nebyliais kamuoliais
rieda Joazeiro keliais ir sausom plutom lūžta ir
sukepa plokštį Chatto;

Aš girdžiu kaatingos* skundus — suokimą, čiulbėjimą,
ulbėjimą, švilpimą, zvimbimą, snapų kalenimą,
lieknų palmių ošimą, būgnų tyrą virpėjimą,
karvelių burkavimą, sparnų plevėnimą,
plasnų žiųjų čiškimą, šnabždėjimą, nerimą,
gilų susirūpinimą, nevirtį — kaatingos padangę!

Aš girdžiu linksną čiurlenimą upelių, šokinėjančių per
smagurių upėtakių nugaras, jų vaikymąsi su
vėgėlėm dumblo urvuose;

Aš girdžiu spaudyklos spaudžiant sultis, medaus varvėjimą
iš korių, indelių žvangėjimą gumos giriose;

ir kiurvių, prahertančius kelius,
ir pūklus, nuleidžiančius hamienus,
ir šunų rajas, verčiančius trauktis tigrus,

ir šviesoje burbuliuojančias manges*
ir šernus, iltimis bekalančius į krokodilus, miegančius
siltų balų nendrynuose...

Aš girdžiu visą Braziliją bedainuojančią,
bezuimbiančią, bešaukiančią, berėkaujančią!

Besisupantius hamakus,
bestūgaujancias sirenas,
dirbtuves, kurios girgžda, kala, alsuoja, čiškia,
dejuoja ir knarkia,
sprogstančius vamzdžius,
judančius ir bekalančius kranus,
besisukančius ratus,
bežiančius cilindrius
ir šnabždesį plokštakalnio dirvų varpelius,
žvengimus, mykimus,
varpų gaudimą, raketų spragėjimą, Ouro Preto,
Baia, Congonjas, Sabara*!

Birų automatus, kaip papūgas, kilnojančius numerius,
gatvių triukšmą, laisvai bevilnįjančių tarp dangoražių,
visų rasių balsus, kuriuos uostų potvynis išmeta
į krašto gilumą!

Šią tyros saulės valandą aš girdžiu Braziliją.
Visi tavo pokalbiai, tamsioji tėvyne, lekia oru...
dvarininkų pokalbiai kavos laukuose,
kalnakasių pokalbiai aukso kasyklose,
darbininkų pokalbiai pieno liejyklose,
deimantų ieškotojų pokalbiai, besiojant sietus,
dvarų verandose besikalbančių pulkininkų pokalbiai...

Bet labiau už viską šią tyros saulės
sustojusių palmių
nusvidintų akmenų

vaiskumų
žiežirbų
blizgesių valandą

aš girdžiu, o Brazilija, tavo lopšius,
visus tavo lopšius, kuriuose miega, lūpom
čiulpdami pieną, tamsūs, pasitiki
rytdienos žmonės!

* Iguassu — vienas didžiųjų pasaulio krioklių.
* Kangaceris — šiaurinės Brazilijos plešikas.
* Kaatinga — krūmokšniais apaugę plotai.
* Manga — atogrąžų raistuose augęs aromatinis medis.
* Ouro Preto, Baia, Congonjas, Sabara — Brazilijos miestai.

Pietų Amerikoje pasidairius

(Atkelta iš 1 psl.)

bendruomenė Venecueloje yra nemaža ir gana įtakinga.

Lietuvos vardas P.E.N. klubo kongrese skambėjo ir kitomis progomis. Kartais tai skaudžios progos. Jokia Europos šalis nelaiko tiek literatų kamerose, konclageriuose ir psichiatrinėse, kiek Sovietų Sąjunga. Jų priskaituojama 93, iš jų 7 lietuviai — Baly Gajauskas, Gintautas Iešmantas, Viktoras Petkus, Juilijus Sasnauskas, Vytautas Skudis, Algirdas Statkevicius ir Antanas Terleckas. Visi šie vardai buvo suminėti kalinamų rašytojų komiteto pirmininko Michael Scammell pranešime.

„Pasaulio rekordininkė“ literatų persekiojimo atžvilgiu li-gi šiol buvo Argentina. Bet tenai vyksta intensyvus demokratizacijos procesas, ir SSSR dabar jau bus iškopusi ir negarbingą pirmąją vietą. Lotynų Amerikoje pirmoji vieta atitenka Kubai (neseniai P.E.N. klubo ir kitų pastangomis iš tenyškio kalėjimo išvaduotas žinomas poetas Armando Valladares). Prasti reikalai ir Vietname, Čekoslovakijoje, Rytų Vokietijoje, o iš normaliesnių šalių — Turkijoje.

Visai nepakenčiamoje padėtyje po Jaruzelskio perversmo atsidūrė lenkų P.E.N. centras (reikia pripažinti, labai disidentinis). Jis buvo neteisėtai uždarytas, o jo turtas nusia-vintas: kažkur pradingo netgi pinigai, kuriuos humanitariniai tikslais jam siuntė kiti P.E.N. centrai! Dėl to P.E.N. klubo kongresas pareiškė griežtą protestą. Savaimė su-prantama, „atskirą nuomonę“ turėjo bulgarų delegatė, kuri kiekviename P.E.N. klubo suvažiavime funkcionuoja kaip sovietų ruporas. Anot jos,

lenkų centras buvęs represuo-tas pelyntai, nes „kišesis į Lenkijos vidaus reikalus“(!).

Bulgarei vykusiai atskirto norvegų delegatas, priminęs, jog kištis į savo krašto vi-daus reikalus pagal statutą yra kiekvieno P.E.N. centro tiesioginė pareiga.

Dviem lenkų literatams, *Solidarumo* patarėjams Jacekui Kuroniui ir Adamui Mich-nikui (pastarajį, beje, artimai pažįstu) iškelta byla pagal pa-ragrafą, gresiantį netgi mir-ties bausme. P.E.N. klubo kongresas priėmė spontaniš-ką rezoliuciją jiems paremti. Ši sykį net bulgarė nesirijo balsuoti už mirties bausmę — ji susilaikė, o rytu vokiečiai bal-savimo metu pasišalino iš sa-lės... Matyt, rezoliucija turėjo teigiamų pasekmių. Pagal naujausias žinias, lenkų val-džia kiek peržiūrėjo Kuronio ir Michniko bylą: jiems tebe-gresia ilgi kalėjimo terminai, bet jau ne mirtis...

Venecuelos prezidentas, ati-darydamas P.E.N. klubo kong-rešą, savo kalboje irgi neuž-miršo Rytų Europos kalinių. Tarp asmenų, patyrusių pei-chiatrinį terorą, jis paminėjo ir lietuvišką pavardę — But-ky. Kaunietis dr. Butkus, susi-domėjęs budizmu ir surinkęs įdomią budistinio meno kolek-ciją, prieš kelerius metus norė-jo ją perleisti kuriam nors Vil-niaus ar Kauno muziejui. Tačiau kaip tik tuo metu so-vietų valdžia surengė garsią budistų bylą, kurioje nukentė-jo daug žmonių. Butkus buvo suimtas, patalpintas į psi-chiatrinę ligoninę (vėliau iš-leistas), o jo kolekcijos li-kimas, rodos, niekam nežinomas. Gyvendamas Lie-tuvoje, nemažai girdeju apie tą istoriją (mačiau ir Butkaus kolekciją prieš konfiskavimą); išeivijoje Butkaus byla pla-

Spaudos konferencijoje 1983 m. spalio mėn. 1 d. Caracas, Venecueloje: televizijos kanalo atstovas, Danutė Statkutė de Rosales, Tomas Venclova.

čiau nenuskambėjo, nors so-vietizmus papročius ji charak-terizuoja gana raiškiai. Vis dėlto, kaip matyti, tokios by-los pasaulyje neužmiršamos, o jų atgarsiai pasiekia netgi labai netikėtas vietas: kur Bai-kalo ežeras (jo pakrantėse But-kus rinko budistų meną), o kur Venecuela!

Caracase, kaip jau sakiau, yra įtakinga lietuvių bendruo-menė. Ji turi savo laikraštį (*Gaires*), dažnai prasimuša į Venecuelos didžiąją spaudą ir televiziją, palaiko reikšmin-gus kontaktus su šalies val-džia. Nepaprastai aktyvus bendruomenės pirmininkas dr. Vytautas A. Dambra spalis 1 dieną organizavo mudviem su Stasiu Goštautu literatūros vakarą ir spaudos konferen-ciją. Į vietinius Latvių namus atvyko kelios dešimtys čio-nykščių lietuvių — kun. Anta-nas Perkumas, Jūratė Statku-tė de Rosales, Danutė Statkutė de Rosales, inž. Bronius Devei-kis, dr. Vladas Gutauskas ir

kiti. Daugelio vardai man jau buvo girdėti, o su kai kuriais teko pabendrauti ir privačiai. Spaudos konferencijoje daly-sio penkių Venecuelos laik-raščių bei dviejų TV kanalų atstovai. Su jais gana plačiai išsikalbėjome apie lietuvių li-tėratūrą, apie cenzūrą ir kali-nius, iš viso apie Lietuvos by-lą. Konferencijos medžiaga pasirodė Caracas laikraščiuose *Ultimas Noticias* ir anglų kalba leidžiamame *The Daily Journal*, Maracay miesto laik-raštyje *El Siglo* (beje, kairio-sios pakraipos), o laikraštis *El Universal*, kuris Venecueloje maždaug atitinka *The New York Times*, skyrė jai beveik puslapį — daugiau, negu visai kitai medžiagai apie P.E.N. klubo kongresą. Televizija taip pat pateikė ilgokas „lietuviš-kas“ laidas.

Na, o Bogotoje apsilankiau porą dienų ištrūkęs iš kongre-so. Lietuvių kolonija ten ma-žesnė, nekaip Caracase, ta-

čiau gerai įsikūrusi ir darni. Buvau šiltai priimtas inž. Al-gio Didžiulio šeimos; beje, esu dėkingas ne tik jai, bet ir po-nioms Nijolei Stasiukynienei ir Laimai Vysmantienei, arch. Edmundui Karanauskui, prof. Juozui Zarankai, kurių pa-stangomis viešnagė Kolumbi-joje liko neužmirštama. Ten taip pat turėjau paskaitą li-tėratūros vakarą (rugėjo 30-ąją); o svarbiausia — lankiau Bogotą, vieną iš įdomesniųjų mano bet kada matytų mies-tų.

Atitaisymas

Praeito šeštadienio Draugo kultūriniam priede (1983.XI.19) Česlovo Grincevičiaus straipsny „Šeštiosios taurės šventės belau-kiant“ I-ame puslapy, III-oje skilty atspausdinta sakiny: „Gilindamiesi į senovę, užtinka-me nemažą rašytinių šaltinių iš 18-jo amžiaus, nuo jėzuitų atvyki-mo Lietuvon“. Turėjo būti: „iš 16-jo amžiaus...“. Už klaidą autorių atsiprašome.

„Kražiai“: istorija, skerdynės, gimnazija

Kražiai. Redagavo Pranas Razminas. Chicago: Kražių sambūris, 1983. Didžiojo formato (107 col.), kietais viršeliais, iliustruota. 252 psl. Kaina — 12 dol. Gaunama pas platintojus ir „Drauge“.

Knyga sudaryta iš paskirų autorių straipsnių, paimtų iš spaudos ir specialiai parašytų. Pirmuoju straipsniu įdėta Jono Puzino paskaita („Kražių senovė“), skaitytą 1976.XI.28 Chicagoje. Paskaita, mokslinė parašyta, šiai knygai labai naudinga. Antras puikus straipsnis, specialiai šiam leidiniui parašytas kun. dr. A. Liūmos, SJ, apie Kražių kolegijos įsikūrimą. Jame pasakojama, pasirėmus jėzuitų archyvo Romoje dokumentais, kaip, pradėjus proginiams jėzuitų atsilankymams Žemaitijoje, prieito per pastovaus jėzuitų apsigyvenimo Žemaitijoje ir Kražių kolegijos įkūrimo. Toliau nurodoma kolegijos augimas, jos rektorai, mokslo ir auklėjimas, mokymas ir metodai bei kolegijos teatras. Ryskinama religinė veikla, fundacijos ir veiklos sąlygos. Ir užbaigiama Kražių kolegijos raidimi.

J. K. Chodkevičius yra laikomas Kražių kolegijos įkūrėju, kurio garbei Sarbėvijus parašė ode. Ji čia įdėta. Albino Žukausko išversta. Įdėtas Prano Čepėno straipsnis iš *Lietuvių Enciklopedijos* (X, psl. 81) apie Juoduosius brolius Kražiuose. Naudingas priėjimas mažo rašinio iš *Pracis* žurnalo, I (Kaunas, 1930). Tik gaila, nenurodytas puslapis ir autorius. (Korektūra: Novosicevo pavardė iškreipta į „Novolsicevas“, p. 37).

Toliau įdėtos kun. P. Vėbliačio straipsnio ištraukos apie Kražių skerdynes. Jos paimtos iš *Naujosios Romuos* 1933 m. spalio-gruodžio mėn. numerio. Čia rašoma apie benediktinų vienuolyno bei jo bažnyčios uždarymą. Kražiečių narsų kova labai išryškinta. Rašinyje parašytas, remiantis archyvu dokumentais bei dalyvių apklausinėjimu. Toliau vėl ta pačia tema (Kražių kraujo auka) parašytas straipsnis kun. Stepono Matulio, MIC. Nusimanantį parašytas. Kai kas kartojasi su Vėbliačio straipsniu. Nors redakcijos nėra jokios pastabos, bet jis rodo paimtas iš *Draugo* (1953 m., nr. 274 - 275). Viena straipsnis („Kražiai“), sako, gautas iš Lietuvos, kurį parašęs Antanas Šlinskis. Jame aprašoma Kražių istorija nuo seniausių laikų. Papasakojama apie pačius Kražius, jų penkis bažnyčias, vis sudėgusias, išvardinami kunigai, dirbę Kražiuose, gale duodama chronologija. Tik vienoje vietoje (p. 96) pasakyta, kad benediktinų bažnyčia atremontuota ir padaryta parapinė 1910 m., o kitoje (101 psl.) — 1911 m. Šis straipsnis turėjo eiti po Puzino straipsnio.

Toliau: teisman atidutytų, nuoplaktų, sužeistų ir nužudytų kražiečių sąrašai, prisiekusiojo advokato Kaminskio kalba teisme. Puikus Jono Verbicko straipsnis („Kruvinoji Kražių drama“), perspausdintas iš 1933 m. gruodžio *Ateities* (didėlis) raidėmis, tarsi skyriaus). Kitas straipsnis — P. Lelio „Kražių skerdynės“ — daug mažesniems raidėmis, tarsi ano straipsnio pokyris. Verbicko straipsnis nusiimančiai parašytas — įvilktas į to įvykio meto sąlygas.

Beveik tais pačiais pavadinimais dviejuose straipsniuose B. T. Dirmeikis ir Paulius Šležas nagrinėja Kražių įvykių reikšmę. Vienas jų perspausdintas iš *Jaujosios Kartos* (1933 m. gruodis), o kitas — *Zidinio* (1933 m. nr. 12). Puikus atsiminimai apie įvykius, kuriuos pasakoja Magdalena Gaidamavičiūtė, atspausdinti iš *Kražių Aidų* (1939, nr. 1). Gaila, kad tik vieno asmens. Tokie atsiminimai yra labai brangi istorinė medžiaga. Kitas skyrelis („Iš Kražių ir apylinkės“) perspausdintas iš tų pačių *Kražių Aidų* (1939, nr. 1). Tik įdėtoje vietoje jam ne vieta. Jis turėjo rasti vietos po parapijos istorijos, nes ir čia kalbama apie parapijos veiklą.

Gerą straipsnį („Kražių Žiburio gimnazija istoriniuose švietimo remuose“) parašė Petras Balčiūnas, išskeldamas gimnazijos įkūrimo sąlygas ir papasakodamas atsiminimus iš savo mokytojų. Tik straipsnis

turėjo būti įdėtas kitoje vietoje, po gimnazijos įkūrimo klausimu kitų parašytų straipsnių: po Vaišvilos ir Liulevičiaus. Lietuvos gyventojų surašymo duomenis gal reikėjo įdėti po parapijos veiklos aprašymo arba knygos gale, kaip priedą.

Apie Kražių gimnazijos įsteigimą rašo Mykolas Vaišvila („Steigiama Kražių gimnazija“) ir Vincentas Liulevičius („Kas įkūrė Kražių gimnaziją“). Kražių gimnazijos valdybos vardu įdėtas atsisveikimas, pavadintas „Balsas iš Lietuvos“, geriau būtų tikęs pavadinti „Atsisveikimas į JAV lietuviams“. Po šių skyrelių tiko įdėti Petro Balčiūno straipsni. Ne vietoje įdėtas mažas skyrelis „Mūsų laikų žymesnieji Kražių kunigai“. Jo vieta anksčiau, prie religinio gyvenimo. O „Rusų okupacijos varžtose“ galėjo ir nebūti, nes apie tai jau šneka P. Balčiūnas.

Kražiečiai ruošė 40 metų sukakties minėjimą nuo skerdynių. Į knygą įdėtos to minėjimo atsisveikimas ir iškilni aprašymas, paimtas iš *Mūsų Vilnius* (1933.XI.30). Nors gerokai pavėlavę, kražiečiai buvo pasiryžę įkurti Kražių skerdynių muziejų (*Kražių Aidai*, 1939 m., nr. 1). Tačiau šie trys skyreliai turėjo būti nukelti prie Kražių skerdynių aprašymų, pavyzdžiui, po Pauliaus Šlezo straipsniu.

Prie Kražių gimnazijos aprašo puikiai tinka Aleksandro Mauračio atsiminimai („Kražiai — mano jaunystė“) ir A. P. Bagdono („Kražių Žiburio gimnazija“).

Knygos pabaigoje minimi trys broliai Gaudai, paskiriant jiems skyrelį „Trys Žemaitijos broliai“ ir dar du asmenys be jokio skyrelio pavadinimo. Knyga užbaigiama mecenatų bei aukotojų sąrašais ir vardu indeksu.

Kai kur jau padarėme pastabų, supažindindami su pačiu leidiniu. Čia dar norime padaryti bendrą pastabą dėl redagavimo. Visą medžiagą reikėjo suskirstyti į dalis ar skyrius, kurių gale būtų trys: Kražių istorija, Kražių skerdynės, Kražių gimnazija ir priedai. Tada būtų buvę daug lengviau susidoroti su medžiaga. Straipsnių pavadinimų raidės nevienodos. Vieni pavadinimai surinkti didėlis raidėmis, o kiti — mažosiomis, net dešimtuojų punktu juodai. Ir neatrodo, kad tu raidžių dydis nurodytų straipsnio svarbą. Knygoje sudėta daugiausia kaip šimtas iliustracijų, neįskaičiuojant straipsnių autorių nuotraukų. Po viena iliustracija (p. 168) parašyta, kad Kazys Šapalas miręs Šakiuose. Iš tikrųjų jis mirė Kaune.

Kas pažino a.a. Praną Razminą ir žinojo jo stropumą, nesutiks, kad šio kūrinio redagavimas privestas prie galo. Tą darbą jam sukludė staigi liga. Jei ne liga, monografija būtų išėjusi tobulė.

Tačiau, jei kas dėl šių pastabų bandytų knygos vertę sumažinti iki nesidomėjimo ja, darytų didelę klaidą. Knyga labai vertinga jau vien dėl subūrimo straipsnių, išmėtytų įvairiuose leidiniuose, nekalbant jau apie tuos straipsnius, kurie specialiai parašyti šiam leidiniui (J. Puzino, A. Liūmos ir kt.). Šia knyga a.a. Pranas Razminas pastatė paminklą ne tik Kražių didvyriams ir didmoterims, bet ir sau pačiam.

Vincentas Liulevičius

Kražiai šiandien — šv. Roko atšaidai 1980 metais, gilumoje — klebonas. (Iš Prano Razmino redaguotos knygos „Kražiai“.)

Amerikos lietuvių interpretacija Kražių skerdynių kalendoriaus lentelėje (iš Broniaus Kvilio archyvo). Šių metų lapkričio mėn. 22 d. suėjo 90 metų nuo šio istorinio įvykio.

Jonas Kasmauskas, gimęs 1883 m. gegužės mėn. 15 d. Sėkėnų parapijoje, buvo 10-ties metų berniukas, kai su tėvais jam teko būti Kražiuose sekmadienį, kada įvyko skerdynės. Kazokas grynė minio pasimašiusiam Jonkui kišto per galvą, perskėlė, ir žaidžia ilgai negijo. Kairėje — Jonas Kasmauskas 1901 metais, dešinėje — 1981 metais, kada gyveno Daytona Beach, Fla., beveik šimtmatis Amerikos lietuvių veikėjas. (Iš Prano Razmino redaguotos knygos „Kražiai“.)

NAUJI LEIDINIAI

• *Mūsų dešimtmetis*. Redagavo Halina Mošinskienė. Sao Paulo, Brazilija: Brazilijos Lietuvių Bendruomenės Literatūros būrelis, 1982. Spaudė „Mūsų Lietuvos“ spaustuve. Viršelis ir vinjetos Onos M. Petraitytės liblik. Tiržas 500 egz. 144 psl. Kaina — 5 dol. Gaunama pas Haliną Mošinskienę, Rua prof. Joao Arruda 176, ap. 12, Sao Paulo 05012 Brasil.

Sao Paulo mieste, Brazilijoje, jau daugiau kaip dešimt metų veikia Brazilijos Lietuvių Bendruomenės Literatūros būrelis, rinkdamasis kas mėnesį panagrinėti lietuvių rašytojų, tiek klasikų, tiek išeivijos, tiek okupuotos Lietuvos, kūrybą, išklausti būrelio narių paruoštų referatų įvairiomis literatūrinėmis ir aplamai kultūrinėmis temomis, susitikti su Brazilijoje besilankančiais lietuvių mokslininkais ir rašytojais iš kitų kraštų, rūpintis įtakingu brazilų supažindinimu su lietuviška kultūra, ruošti kultūrinius renginius, į kuriuos būtų įtraukta jaunoji Brazilijos lietuvių karta.

Čia randame ypač įdomių ir vertingų prisiminimų net iš labai tolimos praetis — pvz. Algirdas Mošinskis vaizdžiai perteikia savo šeimos pergyvenimus Charkovo srityje tuoj po 1917 metų bolševikų revoliucijos, kada Rusijoje siautė badas ir politinė suirutė. Arba, Halina Didžiulė Mošinskienė pasakoja apie 1944 m. rugpjūtį mėnesį Vienoje, kada teko būti benamiais pabėgėliais, grįžtant trečiajam Reichui. Juozas Čiuvinškas pasidalina atsiminimais apie ankstyvą komunistų revoliucionierių savo tėviske Mažeikiuose, o J. Ringuvas panašiai prisimena jau 1941 metų vasarą komunistų gelbėjusį savo buvusio darbdavio šeimą. Pranas Gavėnas rašo apie vaikystę patirtą 1926 metais Brazilijoje, kai tik ką atvykę lietuvių emigrantai sunkiai kūrėsi egzotiškame Brazilijos krašte.

Arūnas Steponaitis paruošė

Enciklopediją reikia skirti nuo „Who's Who“

(Atkelta iš 2 psl.)
dokumentinių buvo žinių, visi jau yra įdėti eiliniuose ar baigiamajame enciklopedijos tome. Naujų pavardžių būtų galima gauti nebet tik per asmeninius kontaktus iš likusiųjų gyvų Lietuvoje. Deja, negirdėjau, kad tuo būtų rūpinamasi. Žadama dėti „partizanus, rezistentus“. Bet ar partizanai nebuvo rezistentai? Veikiausiai buvo turimos galvoj dabartinio spaudos pogrindžio aukos. Ši nauja rezistencijos banga iškilė jau po baigiamos enciklopedijos tomo. Jų biografijas reikia išties dabar suteikti.

Be abejo, nebus pamirštami nė dabartiniai pogrindžio leidiniai. Tik reikia iš anksto įspėti, kad apie juos informacija nebūtų pavesta dezinformacija, plačiai išplitusia tam tikroje spaudoje. Didžiai reikėtų apgailestauti, kad šitokia dezinformacija būtų pateikta ir enciklopedijoje. Pavojus rimtas: jeigu dėl nesorientavimo pasitikėjęs nepatikimu talkininku, net pats PLB pirmininkas V. Kamantas pareiškė JAV kongreso D. Fascell pirmininkaujamai komisijai apie Lietuvos pogrindžio spaudą pateikė neteisingą informaciją, tai labai lengvai tokia šališka dezinformacija gali patekti ir enciklopedijon. Pabrėžiu šį savo įspėjimą.

5. Visai normalus leidėjo kreipimasis pasidaryti iš anksto (tuo tarpu ne pinigų neprašant) numatomą enciklopedijos tomą įsigyti. Nesurinkus pakankamam skaičiui, nebus galima išleisti. Dažnai ir šiai sau knygoms prenumeratos renkamos iš anksto. Tačiau turbūt pirmą kartą, apskritai, enciklopedijų istorijoje kreipiamasi patiemis siūlytis: kas negavo biografijų anketos, „o manytu, kad yra vertas pateikti enciklopedijon, tegul parašo. Tokių savanorių esam gaus kelias dešimtis ir esam dėkingi“ (J. Gimbutas).

Niekur pasauly enciklopedijos tokiu būdu neieško vertybių, Gimbuto žodžiais, „jamžinti“. Redaktorius pats žino, kas ko verti. Net ir rimtieji *Who's Who* patys atrenka jų vertuosius. Tik įvairūs komerciniai *Who's Who* kvietimą duoti bibliografiją susieja ir su užsisakymo kvietimu (naujos laidos neužsisakys, savo pavardės jį ir neberasi).

Niekio nuostabaus, kad ir numatomajam tomui „savanorių“ atsirado net kelios dešimtys. Žmonės gūdūs ne tik turtų, bet ir garbės. Ne vienas tu „savanorių“ nepalankiusi neturi nė supratimo, kas yra rimta enciklopedija. Iš dalies gali yvoti klaidinti ir tai, kad mūsų enciklopedijos platintojams

pavyko jį įpiršti ir tokių, kurių idėjimas neturėjo pagrindo. O paskui pagrįstai susilaukėme pašaipos.

Veržliųjų nestigo ir anksčiau. O atkakluma galima laimėti. Liko atmintyje vienas atvejis: nepatekęs nei į eilį, nei į papildymų tomą, buvo patekta į *Encyclopedia Lituanica*! O pastaroji enciklopedija dėl griežtesnės atrankos apamai yra solidesnė už *Lietuvių Enciklopediją*.

Antra vertus, šalia tų, kurių garbės godulio netramdė gėda, teko aptikti žmonių ir su savigarbą. Bent keli patys atsisakė suteikti savo biografinius duomenis, ne pakartotinai prašomi. Nesuviliojo jų enciklopedija, nes, gerbė ir enciklopedija, ir save pačius.

Vieai stokojo savigarbos, kurie sąmoningai suteikė enciklopedijai apie save klaidingą informaciją. Vienu atveju „suteikiau“ net doktoratą, kurį *Encyclopedia Lituanica* atėmė. Kitu atveju tik iš siemet atšvestos 70 metų amžiaus sukakties paaiškėjo, kad mūsų enciklopedijon buvo pasijaukęs penkeriais metais. Sunku pasakyti, kiek buvo tokių atvejų, kur savo biografijos buvo klaidingos. Visų tokių būtų sąžinės pareiga bent dabar pasinaudoti proga savo biografijas „papildyti“ tiesa.

6. Leidėjo pakviestas, dalyvaavau pirmuosiuose redakciniuose posėdžiuose dėl antrojo papildymo tomo. Dr. inž. J. Gimbutas iškart išdėstė, kokį šis tomas jis nori matyti. Ten pat (ir vėliau asmeniuose susitikimuose, nesgi esame draugai) mėginiau jam išaiškinti, kad jis biografijų atžvilgiu neskiria enciklopedijų nuo vadybų ir kad tai neišvengiamai vestų į enciklopedijos lygio degradaciją. Leidėjas J. Kapočius taip pat įsakmiai pabrėžė, kad ir antrasis papildymas tomas liktų to paties lygio, kaip anksčiau išleisti 36 tomai. Deja, nepasisekė man savo draugui Gimbutui išaiškinti, rodos, aiškų enciklopedijos ir paprastą vadybą (*Who's Who*) skirtumą. Savo straipsnyje jis veldarvoja tą patį, ką piro nuo pirmo redakcinio posėdžio. Kietumas laidoja ištervę, bet ir grundo užsisipirti. Kad ir Harvard bibliotekoj susipažinus su rimtomis anglų, italų, prancūzų, vokiečių enciklopedijomis, būtų akivaizdu, kad enciklopedija ir vadybas yra skirtingi dalykai, draugė nesuplakami. Iš kai kurių straipsnių vietų matyti, kad praverstų pagrindžiau perstudijuoti ir mūsų enciklopediją — matytųsi, kur slypi jos vertė ir kur tik balasto įdėta, svarbiausia, kas jau yra duota.

Izidorius Straukas, Nuo Laukuvos iki Čikagos — pergyventi veik šimtmetio atsiminimai. Chicago, 1983. 432 psl. Viršelis ir aplankas Petro Aleksos. Kaina — 8 dol. Gaunama pas platintojus ir „Drauge“.

Valanciaus laikais, autorius mus vedžioja po atgimstančios Lietuvos šviesūs žmonės įstengia originaliai ir prasmingai naudoti savo tautinį kultūrinį palikimą, patys save praturindami ir ji gaivindami ateinančioms Brazilijos lietuvių kartoms.

• Izidorius Straukas, *Nuo Laukuvos iki Čikagos* — pergyventi veik šimtmetio atsiminimai. Chicago, 1983. 432 psl. Viršelis ir aplankas Petro Aleksos. Kaina — 8 dol. Gaunama pas platintojus ir „Drauge“.

• Kun. B. Pacevičius, *Geles Marijos rankose*. Marijos apsiirškimų Fatimoje santrauka. Toronto, 1983. Aplankas Aldonos Totorienės. Iliustruota. 212 psl. Gaunama pas autorių: 1011 College Street, Toronto, Ontario, Canada M6H 1A8. Kaina — 5 dol.

Jeigu iš tikro būtų vadovaujama masi toms mintimis, kurias skelbia redaktorius J. Gimbutas, yra pagrindo baimintis, kad tas tomas išeis „keršas“, savotiškai suplakantis enciklopediją su paprastu vadybu. Gerbiant *Lietuvių Enciklopediją*, tikty tokiom tomai paieškoti ir kito vardo, kuris iš tiesų atitiktų jo pobūdį.

Reikia palankiai vertinti su manytą išleisti mūsų enciklopedijos papildymų antrąjį tomą. Todėl reikia nedelsiant teigiamai atsilipti ir leidejo kvietimą užsisakyti šį tomą. Tačiau drauge lygiai svarbu, kad nebūtų pernelyg — dėl nepergalvojimo — nuslystama į žemesnį lygį. Jei tas tomas išeitų per daug „keršas“ (dėl enciklopedinės medžiagos praskiedimo *Who's Who* srauto biografiniais), jis mus neišauktų atestuotų, daugiau kompromituotų negu reprezentuotų — faktiškai dokumentuotų nuosmukį.

Jau po dr. inž. J. Gimbuto straipsnio, sukelusio ne mažą abejonį, pasirodė spaudoje (*Drauge* 1983 rugpjūtio 31 numerio) ir visų redaktorių vardu kvietimas siųsti „adresus tų išeivijos lietuvių, kuriuos manote esant vertus dėti enciklopedijon“. Kaip sakytą, niekur pasaulyje nepapraktikuojamas toks metodas rinkti enciklopedijai biografijas. Per lengvai pasitikima, kad visi apskritai nusiuvokia, kas yra enciklopedija. Ar visi redaktoriai priitarė tokiam metodui? Vėliau iš anksto įspėti, negu po laiko apgailestauti. Todėl, nors ir didžiai nenoriai, jaučiau pareigą atvirai pasisakyti.

P.S. Siūlydamas „gerokai išplėsti“ išeivijų biografijų skaičių, dr. inž. J. Gimbutas tikino, kad „būsime kartoms tai bus svarbus dabartinių laikų gyvenimo skerspjūvis“. Reikia pripažinti, kad ir atskirų biografijų suteikimas galės patarnauti istorinei medžiagai. Bet ar, užuot degradavus enciklopediją, ne daugiau patarnautų dabartinei išeivijai „jamžinti“ atskirai išleistas specialus vadybas? Prieš trisdešimt metų (1953) buvo išleistas kuklus *Amerikos lietuvių vadybas*. Dabar būtų galima aprepti viso laisvojo pasaulio lietuviškąją išeiviją stambiu leidiniu.

Kad ir norint „gerokai išplėsti“ enciklopedijomis, būtų akivaizdu, kad enciklopedija ir vadybas yra skirtingi dalykai, draugė nesuplakami. Iš kai kurių straipsnių vietų matyti, kad praverstų pagrindžiau perstudijuoti ir mūsų enciklopediją — matytųsi, kur slypi jos vertė ir kur tik balasto įdėta, svarbiausia, kas jau yra duota.

Kitas reikalas. Atskirai išleidiama vadybas pagalbetų enciklopedijai tokia likti ir tuo atveju, jei senesnieji kriterijai būtų papildyti „virš vidurkio“ prasimuosiu kriterijais. Enciklopedijai galioja principas nesiriboti tik dabartimi. Jeigu dedamas tam tikros kategorijos asmuo, tai reikia dėti ir visus kitus tos pačios kategorijos asmenis. Konkrečiai tai reikš: jei dedame x, y, z, sėkmingą profesionalą, verslininką etc., tai principškai privalo įstati ir tuos, kurie tokią pat teisę į enciklopediją turi ir iš senųjų išeivijų, o taip pat ir iš Lietuvos likusiųjų. Ar rūpinamasi šiuo reikalu, ir ar bent apie jį pagalvota? Užmirštant senuosius išeivius ir likusiuosius Lietuvos, ryžtas „gerokai išplėsti“ dabartinių išeivijų skaičių pasirodė nesuderinamas su enciklopedijų reikalaujamu vispusiškumu bei objektyvumu.

Vadybas tokio rūpesčio nekeltų, apsiribodamas tais, kurie čia pasiekiami. Tokios didelės energijos vyrai, kaip dr. inž. J. Gimbutas, tai būtų įveikiamas užmojis. Nekiltų nė išleidimo sunkumų. Išankstinių prenumeratorių, apsimokantių už savo biografijas, pakankamai atsirastų. Tikriausiai vadybas taptų „bestselleriu“. Būtų ir kasdieniška (ne tik istoriškai) prarastus tokiu lietuviškosios išeivijos *Who's Who* tuojau pat rasti informaciją apie savo pažįstamus, randi ir jų žmonių bei vaikų gimimo datas. Taigi būtų patarnauta ir mūsų socialiniam bendravimui.